

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
42

ISSN 1211-7250
ISBN 80-86023-29-X

BRNO 2001

PŘEHLED VÝZKUMŮ 42 (2000)

- Vydává: Archeologický ústav AV ČR Brno
Královopolská 147, 612 00 Brno
E-mail: infor@iabrno.cz
<http://www.iabrno.cz>
- Odpovědný redaktor: Doc. PhDr. Jaroslav Tejral, DrSc.
- Redakce a příprava pro tisk: Mgr. Balázs Komoróczy, Ing. Petr Škrdla, Ph.D.,
PhDr. Lubomír Šebela, CSc., Mgr. Richard Zatloukal, Miroslav Lukáš,
Alice Del Maschio
- Na titulním listě:
1. Výřez jihovýchodní části historického jádra města Brna z plánu z roku 1754 (Archiv města Brna, Sbirka map a plánů K11).
Uložení Portos//D:/scanner/PV 2000/PV/Pvtif.tif
 2. Dvě středověká aquamanile ve tvaru beránka a koníčka, pocházející z odpadních jímek, odkrytých roku 2000 při výzkumu severozápadní části tzv. „Velkého Špalíčku“ v Brně (Dominikánská 3, 5, 7). Foto Karel Šabata, Museum města Brna.
- Tisk: BEKROS
- Náklad: 350 ks

© 2001 by the Authors.

All rights reserved.

AÚ AV ČR Brno, Královopolská 147, 612 00

STAREČ (okr. Třebíč)

Kostel sv. Jakuba. Středověk, novověk. Kostel. Záchraný výzkum.

Počátkem měsíce června byly zahájeny stavební práce na odvlhčení zdiva kostela sv. Jakuba. Obec je v písemných pramenech poprvé připomínána k roku 1257 (CDM III, 262) a existence farního kostela pak k roku 1311 (CDM VII, supl. 183). Při zmíněných stavebních úpravách bylo obnaženo vnější zdivo místy až do hloubky 2 m. Bylo zdokumentováno napojení renesanční věže postavené roku 1597 ke staršímu středověkému zdivu kostela přízděné na spáru. Věž má zachování původní omítky s renesančními prvky a čtyřadvacetihodinovým ciferníkem s datací 1597. Dále bylo na západní straně zjištěno zdivo tvořící původní presbytář středověkého kostela. Jednalo se o destrukci dvou rovnoběžných zdí o šířce 1 m, nalezených těsně pod dnešní úrovní terénu. Vzhledem k šířce výkopu 0,5 m nebylo možno zdivo dále sledovat. Nicméně toto zdivo dokládá orientaci středověkého kostela a jeho presbytáře k východu. Z důvodu zvětšení a rozšíření kostela bylo původní zaměření lodi kostela změněno barokní přestavbou na dnešní severní orientaci. Terén neumožňoval přestavbu v původním směru Z-V a tak došlo k rozšíření ve směru J-S. Délka původní středověké lodi se stala šířkou nové lodi barokní a v poměru byla zvětšena i délka nové lodi a presbyteria. Stavba tedy představuje nikoli ojedinělý příklad barokní přestavby, kdy došlo vzhledem k terénní situaci a potřebě zvětšení vnitřního prostoru kostela ke změně jeho orientace k severu. Bylo nalezeno několik zlomků středověké a novověké keramiky spolu s kamenickým článkem a zlomky novověkého skla, použitého ve vitrážích kostelních oken.

Že změna orientace kostela zejména v barokním období nebyla nic výjimečného dokládá barokní přestavba kostela Panny Marie v nedalekých Přibyslavicích, kde také došlo ke změně orientace.

Petr Obšusta, Západomoravské Muzeum Třebíč

Resumé:

Stařeč (Bez. Třebíč), Sv. Jakob Kirche. Mittelalter, Neuzeit. Kirche. Rettungsgrabung.

STRACHOTÍN (okr. Břeclav)

Kostel sv. Oldřicha. Středohradištní období, vrcholný středověk, novověk. Sídliště, pohřebiště. Záchraný výzkum. Uložení: MMG Břeclav (inv. č. A6589-A6603, přír. č. 25/2000).

Dne 27. 2. 2000 bylo při cestě přes obec Strachotín zaznamenáno narušení prostoru kolem kostela sv. Oldřicha neohlášenými stavebními pracemi. Kromě již zasypaných výkopů podél severní,

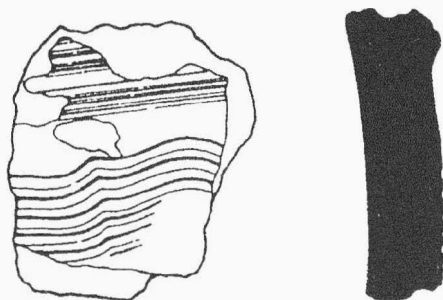
západní a jižní stěny kostela, které zřejmě souvisely s odvlhčováním základů stavby, probíhala ve vzdálenosti asi 1,5 m od severní zdi přibližně 8 m dlouhá, 0,3 m široká a 0,8 m hluboká rýha směřující ven z ohrazeného pozemku k místní komunikaci. Výkop, jehož výplň tvořila jednolitá tmavě hnědá vrstva se zlomky lidských kostí, cihel a drobných kaminků, nezasáhl žádný archeologický objekt. Na hromadách vytěžené zeminy ležely větší i menší kusy lidských kostí (fragmenty lebek, pánví, dlouhé kosti, obratle i prstní články). Nalezeny byly také zbytky keramických nádob z 13.-15. století a novověké zlomky skla. Ojedinělým prvkem v získaném souboru byl středohradištní střep (obr. 36). Stavební práce pravděpodobně porušily jen planýrovací vrstvu, která se vytvořila po roce 1872, kdy došlo ke zrušení kostelního hřbitova. Starší nálezy, které lze spojovat jak s nedalekým středohradištním pohřebištěm, tak s mladším hřbitovem z 11.-18. století, zachyceným přímo u kostela sv. Oldřicha (Měřinský 1985, 219), se do zmíněné planýrky dostaly nejspíše až během pozdějších stavebních úprav kostela (starší je z roku 1575, mladší z roku 1872; Zemek - Zimáková a kol. 1969, 608).

Michal Přichystal, FF MU Brno

Renáta Švecová, MMG Břeclav/FF MU Brno

Literatura:

- Měřinský, Z. 1985: Archeologická topografie katastrálních území obcí v oblasti vodního díla Nové Mlýny. JM 21, sv. 24, 205-220.
- Zemek, M. - Zimáková, A. a kol. 1969: Strachotín. In: Nekuda, V. (red.): Břeclavsko. Vlastivěda moravská, sv. 61. Brno, 606-608.

Obr. 36. Strachotín (okr. Břeclav). Kostel sv. Oldřicha. Zlomek středohradištní nádoby (MMG Břeclav, inv. č. A 6596). The church of St. Oldřich. A potsherd belonging to the period of the Great Moravian Empire.

Summary:

An archaeological layer was ascertained during building works around the church of St. Ol-

dřích at Strachotín. The layer originated after cancellation of the churchyard in 1872. The authors found fragments of human bones, vessels of the 13. - 15. century and modern glass on piles of exploited earth. A potsherd belonging to the period of the Great Moravian Empire represents a solitary find (fig. 36).

ŠAKVICE (okr. Břeclav)

Kostel na návsi. Středověk, novověk. Jáma vyplněná lidskými kostmi. Záchraný výzkum.

Výkop plynové přípojky směřující k severní zdi kostela v Šakvicích porušil v těsném sousedství základového zdva rozsáhlou jámu vyplněnou lidskými kostmi. Ve vyházené hlině byly nalézány novověké střepy. Ze spodních částí profilu, z hloubky 150-200 cm, se podařilo vyzvednout fragmenty středověkých nádob. Nálezová situace nedovolovala rozlišit, zda keramika v této úrovni datuje uložení kostrového materiálu už někdy v průběhu 14.-15. století, nebo zda k zaplňování jámy došlo až v novověku a při poklizení kostí z narušovaných hrobů byly tehdy sesbírány a přimíchány k antropologickému materiálu rovněž středověké střepy. Na nutnost archeologického zásahu upozornil pracovníky muzea pan L. Měšťan.

Ondrej Šedo, Regionální muzeum Mikulov

Resumé:

Šakvice (Bez. Břeclav), Intravillan der Gemeinde, Kirche. Mittelalter, Neuzeit. Mit Menschenknochen ausgefüllte Grube. Rettungsgrabung.

ŠTERNBERK (okr. Olomouc)

Farní kostel Zvěstování Panny Marie. Vrcholný středověk, novověk. Zjišťovací výzkum.

Městský úřad ve Šternberku inicioval archeologický výzkum v kostele Zvěstování Panny Marie ve Šternberku (kostel je zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod číslem 8001972), který probíhal v kostele ve dnech od 10. července do 30. srpna roku 2000. Výzkum provádělo Archeologické centrum Vlastivědného muzea Olomouc. Archeologickému výzkumu předcházela nedestruktivní archeogeofyzikální průzkum, který provedli pracovníci firmy Geodril s.r.o. Brno a Archeologického ústavu AV ČR Brno. Při tomto průzkumu se pomocí půdního radaru a dipólového elektromagnetického profilování hledají geofyzikální anomálie (Hašek - Peška - Tomešek 2000a). Naměřené výsledky byly ověřeny pedologickou sondáží a pomocnými vrty (Hašek - Peška - Tomešek 2000b). Vlastní archeologický výzkum navázal na tyto informace, neboť probíhal uvnitř kostela a to v těchto místech: v kapli Panny Marie Pomocnice

(sonda 1), při bočním oltáři Svatého kříže (sonda 2), v kapli pod schodištěm vedoucím na kazatelnu (sonda 3), před novou oltářní mensou postavenou roku 1986 (sonda 4), před bočním vchodem do kostela na severozápadní straně (sonda 5). Dále byl proveden průzkum a následná dokumentace současné barokní krypty, která se nachází pod kostelem. Na základě výsledků archeogeofyzikální prospekce byla vyznačena sonda 1, která leží v ose kaple Panny Marie Pomocnice. Po odstranění břidlicové dlažby a záspy se objevila cihlová barokní krypta o rozměrech 1,3x1,2x0,94 m. Krypta měla cihlovou klenbu i podlahu. V kryptě se nacházely dvě dřevěné bedny. Větší bedna byla situována blíže závěru kostela na straně epistolní. Menší ležela na straně evangelijní, obsahovala cínovou schránku bez nápisů s kosterními ostatky robustního muže v podobě dolních končetin a části pánve, které se po vyjmutí rozpadaly na prach. Věk bylo možno určit jen přibližně, okolo 50 let, výška 192,2 ± 4,49 cm. Muž trpěl stařeckou artrózou (Drozdová 2000, 15-18). Ostatky byly zabaleny v jemné barevné látce, dále byla ve schránce nalezena zcela ztrouchnivělá listina s pečetí augustiniánského konventu z červeného vosku. Jak vyplývá mj. i z historických souvislostí, mělo by se s největší pravděpodobností jednat o ostatky Alberta II. ze Šternberka (Čermák - Peška - Vrána 2000).

Větší bedna obsahovala rovněž cínovou schránku, ale s rytými nápisy o uložených ostatcích. Nalezené neúplné kosterní pozůstatky patřily, ve shodě s nápisy, Petrovi ze Šternberka a jeho ženě Anně Rebece z Kravař. Ostatky byly od sebe odděleny podélnou přepážkou, která rozčlenila cínovou schránku na dvě části. Větší kostra patřila robustnímu muži se silně vyvinutým svalstvem a výškou 187,3 ± 4,49 cm; určení věku podle obrusu zubů 45-55 let, na skeletu jsou patrné artrotické změny (Drozdová 2000, 4-9). Kostra Anny Rebece se dochovala v silně fragmentárním stavu, proto i metrické zhodnocení je méně přesnější než v případě Petra ze Šternberka. Věk byl určen na 45-50 let a výška 164,4 ± 4,49 cm. Na ostatcích ženy se též dochovaly znaky osteoartrózy (Drozdová 2000, 10-14). V sondě 2, která byla položena v hlavní lodi před bočním oltářem sv. Kříže, byl odhalen zbytek zdi z lomového kamene o rozměrech: maximální délka 2,56 m, max. šířka 1,10 m, max. výška 0,30 m. Objevená část zdi je možná součástí původního gotického kostela, případně se může jednat o pozůstatek mladších renesančních přestaveb. Ve vrstvě stavební sutě bylo nalezeno několik keramických zlomků ve značně fragmentárním stavu (zlomek středověké pokličky, zlomek okraje z novověkého polévaného poháru a zlomek kachle). V sondě 2 se dále našly části kostrových pohřbů. Ostatky dvou jedinců ležely na zádech v natažené poloze, z koster se dochovaly pouze dolní končetiny. Nepodařilo se zachytit stopy rakví